

Egidijus Laužikas

doc. dr, Wydział Prawa Uniwersytetu Wileńskiego, sędzia Wydziału Spraw Cywilnych Litewskiego Sądu Najwyższego

Beata Kozubovska

doktorantka, Wydział Prawa Uniwersytetu Wileńskiego

Praktyka Sądu Najwyższego Litwy w rozwiązywaniu problemów arbitrażu

Wstęp

Powszechnie uważa się, że od tego, w jaki sposób litewski sąd stosuje postanowienia ustawy o arbitrażu komercyjnym Republiki Litewskiej¹ oraz Konwencji nowojorskiej z 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych², zależy, czy spółki lub inwestorzy zagraniczni podczas zawierania umów z litewskimi podmiotami gospodarczymi przewidują możliwość rozstrzygnięcia sporów zarówno w litewskich, jak i zagranicznych instytucjach arbitrażowych. Ponadto istotne jest to, czy litewskie podmioty gospodarcze więcej sporów do rozstrzygnięcia prześlą do krajowego sądu arbitrażowego.

Wiadomo, że zarówno stronom, jak i społeczeństwu wygodniej jest rozstrzygać spory bez interwencji osób trzecich – sądu. W litewskich sądach w 2010 r. wytoczono ponad 220 000 spraw cywilnych³. Litwa pod względem liczby spraw na 100 000 mieszkańców prawdopodobnie dorównała wielu państwom, a nawet je wyprzedziła. Stąd znaczna część sporów pomiędzy podmiotami przedsiębiorczymi mogłaby być rozstrzygana w trybie arbitrażowym. A więc od tego, w jaki sposób litewski sąd, a mianowicie – Litewski Sąd Apelacyjny oraz Litewski Sąd Najwyższy stosują ustawę o arbitrażu komercyjnym oraz Konwencję nowojorską oraz interpretują jej postanowienia, zależy zaufanie zarówno krajowych, jak również zagranicznych partnerów biznesowych do litewskich sądów.

Litewski Sąd Najwyższy w jednym swoim orzeczeniu podkreślił, że Litwa podczas ratyfikacji Konwencji nowojorskiej zobowiązała się do uznawania orzeczeń zagranicznych sądów arbitrażowych oraz zostając członkiem niniejszej konwencji zobowiązała się do należytego stosowania podstaw nieuznawania orzeczeń zagranicznych sądów arbitrażowych przewidzianych w art. V Konwencji nowojorskiej. W przypadku odmowy uznania orzeczenia zagranicznego sądu arbitrażowego na podstawie nieprzewidzianej w Konwencji

¹ Ustawa o arbitrażu komercyjnym (Dz.U. RL z 1996 r. Nr 39–961); dalej: ustawa o arbitrażu komercyjnym.

² Uchw. Sejmu RL Nr I-760 z 17.1.1995 r. dotycząca ratyfikacji Konwencji nowojorskiej z 1958 r. o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, Dz.U. RL z 1.2.1995 r. Nr 10–208.

³ Zob. http://www.teismai.lt/dokumentai/apzvalga_2010_88_psl.pdf, s. 17.

nowojorskiej lub w przypadku niewłaściwej interpretacji oraz zastosowania niniejszej konwencji doszłoby do naruszenia przez Litwę międzynarodowych zobowiązań⁴.

Temat artykułu jest aktualny, ponieważ poprzez analizę stanowiska Litewskiego Sądu Najwyższego dąży się do ustalenia, czy dla instytucji arbitrażu jest tworzona przychylna praktyka, która w oparciu o zawarte w aktach prawnych podstawy stworzyłaby dla stron realną możliwość wyboru prywatnego sposobu rozwiązywania sporów oraz budziłaby coraz większe zaufanie do nowoczesnego litewskiego systemu prawnego oraz sądu arbitrażowego jako alternatywnego systemu rozwiązywania sporów oraz jej części składowej, przyciągnęłaby inwestorów zagranicznych.

W pracy zastosowano metody logiczne (dedukcyjne), lingwistyczne, systemowe, porównawcze, statystyczne oraz historyczne.

Litwa praktycznie nie posiada literatury na ten temat, brak również jakichkolwiek badań. Niniejszy artykuł opiera się na pracach teoretyków i praktyków zagranicznych, m.in.: *A. Redferna, M. Huntera i E.A. Schwartza*. Temat pracy nie zostałby również wszechstronnie rozwinięty bez analizy praktyki sądowej.

Kompetencja litewskich sądów pod względem jurysdykcji arbitrażowej

Zgodnie z art. 37 ust. 1 ustawy o arbitrażu komercyjnym⁵ odwołanie od orzeczenia sądu arbitrażowego może być złożone w Litewskim Sądzie Apelacyjnym na podstawie wymienionej w art. 37 ust. 3 oraz 5 ustawy o arbitrażu komercyjnym. Artykuł 37 ust. 4 ustala cztery przypadki, które dopuszczają uchylenie orzeczenia arbitrażowego, jeżeli strona składająca odwołanie przedstawia dowody potwierdzające nieważność orzeczenia arbitrażowego. Artykuł 37 ust. 5 ustawy o arbitrażu komercyjnym przewiduje, że sąd powinien uchylić orzeczenie arbitrażowe, jeśli ustali, że przedmiot sporu nie mógł być przedmiotem postępowania arbitrażowego zgodnie z przepisami prawa Republiki Litewskiej lub orzeczenie arbitrażowe koliduje z porządkiem publicznym przewidzianym w prawie Republiki Litewskiej. Litewski Sąd Apelacyjny oddala odwołanie w przypadku złożenia go po upływie 3 miesięcy od przyjęcia orzeczenia arbitrażowego (art. 37 ust. 6 ustawy o arbitrażu komercyjnym). Postanowienie Litewskiego Sądu Apelacyjnego podlega zaskarżeniu w trybie kasacyjnym ustalonym w Dziale XVII lit. KPC⁶. Tryb uznawania oraz zezwolenia na wykonanie orzeczeń zagranicznych sądów arbitrażowych ustalają art. 809–815 lit. KPC. Ustawa twierdzi, że warunki uznawania orzeczeń zagranicznych sądów arbitrażowych (art. 810 ust. 6 lit. KPC) oraz warunki ich wykonywania (art. 813 ust. 4 lit. KPC) ustala Konwencja nowojorska. Sejm Republiki Litewskiej na mocy uchw. Nr I-760 z 17.1.1995 r. dokonał ratyfikacji Konwencji

⁴ Orz. Kolegium Sędziów Wydziału Spraw Cywilnych Litewskiego SN w poszerzonym składzie z 7.3.2006 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez zarejestrowaną na Cyprze spółkę *Duke Investment Ltd.* o uznanie oraz zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego w Londynie (LCIA), sprawa Nr 3K-7-179/2006.

⁵ Ustawa o arbitrażu komercyjnym (Dz.U. RL z 1996 r. Nr 39–961).

⁶ Dz.U. RL z 6.4.2002 r. Nr 36–1340.

nowojorskiej⁷, po czym Litwa została członkiem niniejszej konwencji. Odtąd uznawanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych na Litwie odbywa się zgodnie z postanowieniami niniejszej konwencji. Analogicznie do postanowień Konwencji nowojorskiej uznawanie oraz wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych regulują art. 39–40 ustawy o arbitrażu komercyjnym⁸. Artykuł 809 ust. 1 KPC ustala, że zagraniczne orzeczenia arbitrażowe na Litwie mogą być wykonywane jedynie po ich uznaniu przez uprawnioną instytucję państwową – Litewski Sąd Apelacyjny. Na podstawie art. 812 ust. 1 lit. KPC wnioski o uznanie oraz zezwolenie na wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych rozpatruje Kolegium Sędziów Litewskiego Sądu Apelacyjnego. Postanowienie Litewskiego Sądu Apelacyjnego podlega zaskarżeniu w trybie kasacyjnym do Litewskiego Sądu Najwyższego w okresie miesiąca (art. 812 ust. 1 lit. KPC).

Rola Litewskiego Sądu Najwyższego w tworzeniu praktyki sądowej w postępowaniu arbitrażowym

W tej części artykułu zostaną przedstawione sposoby oraz formy stosowane przez Litewski Sąd Najwyższy podczas rozpatrywania spraw w trybie kasacyjnym wpływające na działalność sądu arbitrażowego, występującego jako alternatywna instancja do rozstrzygania sporów, ustalające jednolitą interpretację oraz stosowanie prawa na Litwie w sprawach o uznanie i zezwolenie na wykonywanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych, w sprawach o stwierdzenie nieważności orzeczenia arbitrażowego oraz w sprawach dotyczących zakwalifikowania sprawy do jurysdykcji arbitrażowej lub sądu.

Podstawy kasacji utrwalone w art. 346 lit. KPC potwierdzają, że kasacja nie jest dopuszczalna w ogólnych kwestiach prawnych, lecz w przypadku specyficznych (szczególnych) kwestii prawnych. Takie postanowienie wyjaśnia priorytetowa funkcja kasacyjna ujednolicania praktyki sądowej (art. 23 ust. 2 ustawy o sądach⁹), zapewniająca w taki sposób jednolitą interpretację oraz stosowanie prawa w kraju, doskonalenie prawa (rozwój) oraz ochronę interesu publicznego. Ekstraordynację kasacji na Litwie potwierdzają podstawy kasacji przewidziane w art. 346 ust. 2 lit. KPC – podstawą do weryfikacji sprawy w trybie kasacyjnym są odchylenia od prawa materialnego i procesowego wpływające na jednolitą interpretację i stosowanie prawa, jeżeli niniejsze odchylenia mogły wywierać wpływ na przyjęcie niezgodnego z prawem orzeczenia (postanowienia) lub jeżeli sąd w zaskarżonym orzeczeniu (postanowieniu) odstąpił od sformułowanej przez Litewski Sąd Najwyższy praktyki stosowania i interpretacji prawa; lub jeżeli praktyka Litewskiego Sądu Najwyższego w kwestii stanowiącej przedmiot sporu się różni. Taka regulacja prawna dąży do stworzenia warunków, w których do sądu kasacyjnego wpływałyby oraz byłyby w nim rozpatrywane jedynie takie sprawy, w których będą poruszone szczególne kwestie prawne, a więc sprawy precedensowe, pozwalające na doskonalenie prawa oraz zapewnienie jego jednolitej interpretacji i stosowania. Należy zaznaczyć, że na Litwie istnieje system zezwoleń, tj. o przyjęciu

⁷ Dz.U. RL z 1995 r. Nr 10–208.

⁸ Dz.U. RL z 1996 r. Nr 39–961.

⁹ Dz.U. RL z 1994 r. Nr 46–851; Dz.U. RL z 2002 r. Nr 17–649.

skargi kasacyjnej decyduje Kolegium Rekrutacyjne Litewskiego Sądu Najwyższego (art. 350 lit. KPC). Obowiązujący system zezwoleń polega na tym, że sąd kasacyjny we własnym zakresie jest uprawniony do decydowania o tym, czy poszczególne sprawy należy rozpatrywać w trybie kasacyjnym, czy poruszane w nich kwestie prawne mają znaczenie dla jednakowej interpretacji prawa, czy też nie.

Litewski Sąd Najwyższy uważa, że system sądownictwa powinien funkcjonować w sposób zapewniający tworzenie przesłanek do kształtowania się jednakowej (konsekwentnej, bezsprzecznej) praktyki sądowej, która byłaby oparta na zasadach prawowitego państwa, sprawiedliwości, równości wszystkich wobec sądów oraz na innych zasadach konstytucyjnych, nierozłącznie związanych z postanowieniem, że takie same (analogiczne) sprawy należy rozstrzygać w takim samym trybie, tj. bez tworzenia nowych zasad stosowania oraz interpretacji prawa, konkurujących z obecnymi, lecz poprzez przestrzeganie już utrwalonych¹⁰. Tych postanowień należy również przestrzegać podczas rozpatrywania spraw dotyczących orzeczeń sądów arbitrażowych oraz w sprawie uznawania i wykonywania zagranicznych orzeczeń arbitrażowych. Jednakże z praktyki Litewskiego Sądu Najwyższego wynika, że w sprawach niniejszej kategorii ciężko jest oddzielić kwestie prawa od kwestii faktu, ponieważ należy dokonać oceny, czy Litewski Sąd Apelacyjny należycie ocenił dowody strony składającej wniosek o uchylenie orzeczenia sądu arbitrażowego dotyczące niezgodności z prawem orzeczenia arbitrażowego lub odmowy uznania i wykonywania orzeczenia arbitrażowego wydanego przez określone państwo zagraniczne. Stąd można twierdzić, że w sprawach niniejszej kategorii sąd kasacyjny często powinien dopasowywać funkcje kasacyjne i rewizyjne.

Ostatnio zostały sformułowane procesowe precedensy prawne dotyczące jurysdykcji sądu w ustaleniu podlegania sporu rozpoznaniu w trybie arbitrażowym na etapie wytoczenia sprawy, np. była rozstrzygana kwestia dotycząca jurysdykcji sądu w rozpoznaniu powództwa o stwierdzenie nieważności porozumienia arbitrażowego, tymczasem kwestia nieważności porozumienia arbitrażowego była już poruszona we wcześniej wytoczonej sprawie arbitrażowej. Wypowiadano się tam na temat stosowania zasady kompetencja-kompetencja, polegającej na tym, że zarówno instytucja arbitrażowa, jak i sąd jednocześnie rozpatrują kwestię obowiązywania klauzuli arbitrażowej oraz ustalają, że w przypadku wszczęcia postępowania arbitrażowego, podczas którego pomimo wszystko zostaje zakwestionowana jurysdykcja arbitrażowa, w przypadku zakwestionowania ważności porozumienia arbitrażowego sąd, do którego w okresie późniejszym wpływa powództwo w sprawie stwierdzenia nieważności niniejszego porozumienia arbitrażowego, oddala to powództwo, zaś jeżeli okoliczność, o której mowa, zostaje wykryta po przyjęciu powództwa – pozostawia takie powództwo bez rozpoznania, ponieważ jednocześnie nie są dopuszczalne dwa postępowania (arbitrażowe oraz sądowe) w sprawie tego samego przedmiotu na tej samej podstawie¹¹.

Sąd kasacyjny przestrzega postanowienia, że zawarte porozumienie arbitrażowe obowiązuje strony oraz że jednostronnie nie mogą one dokonywać w nim zmian, w tym też

¹⁰ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 21.1.2008 r. w sprawie cywilnej *BAB „Statūna” przeciwko UAB „Parama” i in.*, sprawa Nr 3K-7-57/2008; orz. z 22.1.2007 r. w sprawie cywilnej, Nr 3K-3-8/2007 i in.

¹¹ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 16.3.2010 r. w sprawie cywilnej *Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra przeciwko AB „Požemieniai darbai” i in.*, sprawa Nr 3K-3-116/2010.

dopuszczać się odchyień od niego, tj. w przypadku sporu zamiast instytucji arbitrażowej można dokonać wyboru innego sposobu rozstrzygnięcia sporu, np. w trybie sądowym. Ważne porozumienie arbitrażowe oraz dowolna inna umowa obowiązują strony (art. 6.189 ust. 1 lit. KC) oraz powinno być przestrzegane (*pacta sunt servanda*), porozumienie arbitrażowe obowiązuje również sąd. Sąd kasacyjny sformułował zasadę, zgodnie z którą okoliczność polegająca na tym, że porozumienie arbitrażowe jest dość związane oraz nie ustala poszczególnych warunków, np. liczby arbitrów, trybu ich mianowania itp., nie jest wystarczającą podstawą do odmowy uznania takiego porozumienia arbitrażowego oraz w przypadku ustalenia, że strony wyraziły zgodę na rozpatrywanie sprawy w trybie arbitrażowym i wyeliminowanie w taki sposób rozpoznania sprawy z kompetencji sądu, w przypadku pojawienia się wątpliwości w sprawie porozumienia arbitrażowego należy je rozstrzygnąć na rzecz ważności porozumienia arbitrażowego. Kolegium Sędziów Litewskiego Sądu Najwyższego w tej samej sprawie¹² ustaliło, że doktryna oraz praktyka arbitrażu międzynarodowego opowiada się za tym, że w przypadku pojawienia się wątpliwości co do istnienia porozumienia arbitrażowego wątpliwości będą rozstrzygane na rzecz ważności porozumienia, tj. stosuje się zasadę *in favor contractus*¹³. Luki w porozumieniach arbitrażowych w takich przypadkach należy wypełniać poprzez zastosowanie prawa obowiązującego dla instytucji arbitrażowych (*lex arbitri*)¹⁴.

Tendencje kształtowania litewskiej praktyki sądowej pod względem porozumienia arbitrażowego

Można stwierdzić, że w praktyce sądu kasacyjnego zostały sformułowane kryteria, według których ustala się, czy porozumienie arbitrażowe jest ważne, czy też można je uznać za nieważne. Praktyka sądu kasacyjnego wyróżnia wiele kryteriów. Na przykład, nieważność porozumienia arbitrażowego powinna być oczywista, tj. musi być oczywiste, że takie porozumienie koliduje z ustanowionym przez dane państwo porządkiem publicznym lub imperatywną krajową normą prawną¹⁵. W przypadku pojawienia się obaw co do istnienia porozumienia arbitrażowego oraz jego ważności, obawy są rozstrzygane na rzecz ważności porozumienia arbitrażowego, tj. stosuje się zasadę *in favor contractus*¹⁶. Istnienie oraz ważność porozumienia arbitrażowego, a więc wolę stron do rozstrzygnięcia sporów w trybie arbitrażowym, mogą potwierdzać nie tylko pisemne dowody, lecz również inne fakty, m.in. – realizacja umowy, z której możemy wnioskować, że strony zaakceptowały jej warunki, w tym też – przewidzianą w niej klauzulę arbitrażową, a także działania stron podczas zawierania

¹² Uchw. Wydziału Spraw Cywilnych Litewskiego SN z 19.7.2006 r., Nr 3 K-3-434/2006 m. kat. 130.3.2.

¹³ H. Redfern, M. Hunter, Law and Practice of International Commercial Arbitration, London 1991, s. 167.

¹⁴ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 5.3.2007 r. w sprawie cywilnej VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija przeciwko spółce belgijskiej „Hydro Soil Services NV”, sprawa Nr 3K-3-62/2007; orz. z 10.2.2009 r. w sprawie cywilnej VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija przeciwko UAB „Garant” i in., sprawa Nr 3K-3-42/2009.

¹⁵ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 5.3.2007 r. w sprawie cywilnej VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija przeciwko spółce belgijskiej „Hydro Soil Services NV”, sprawa Nr 3K-3-62/2007.

¹⁶ *Ibidem*.

umowy¹⁷. Kryterium mogą być również działania stron umowy, ponieważ z postępowania stron wynika, że strony dążą do kierowania się zasadami już ustalonymi oraz omówionymi w umowach¹⁸. Za kryterium może być również uznana uczciwość stron umowy – orzekając w sprawie ważności klauzuli arbitrażowej sąd kasacyjny ocenia postępowanie strony dążącej do zakwestionowania klauzuli arbitrażowej pod względem uczciwości¹⁹.

Jednym z przykładów wykazujących tendencje litewskiej praktyki sądowej jest postanowienie, że w przypadku pojawienia się obaw co do porozumienia arbitrażowego, niniejsze obawy należy rozstrzygać na rzecz ważności porozumienia arbitrażowego. W przypadku rozpatrywanej sprawy powód posiadał umowę cesji z pozwanym, na mocy której pozwany przeniósł na powoda prawa i obowiązki nabyte na podstawie trzech innych umów zawartych z innymi osobami. W umowach zawartych przez pozwanego z innymi osobami została przewidziana klauzula arbitrażowa, zgodnie z którą wszelkie spory będą rozstrzygane w Komercyjnym Sądzie Arbitrażowym w Wilnie. Umowa cesji przewidywała rozstrzyganie sporów pomiędzy powodem a pozwanym w litewskim sądzie. Sąd kasacyjny zaznaczył, że strona wnosząca kasację jest związana porozumieniem w sprawie klauzuli arbitrażowej, zgodnie z którym wszelkie spory, nieporozumienia lub żądania wynikające z zawartych przez strony umów lub z nimi związane powinny być rozstrzygane w sądzie arbitrażowym zgodnie z przepisami Komercyjnego Sądu Arbitrażowego w Wilnie²⁰.

W praktyce sądu kasacyjnego przestrzega się zasady, zgodnie z którą porozumienie arbitrażowe może być unieważnione na wniosek jednej ze stron na ogólnych zasadach unieważniania transakcji oraz w przypadku ustalenia, że odstąpiono od wymogów przewidzianych w art. 9 oraz 11 ustawy o arbitrażu komercyjnym, należy stwierdzić, że porozumienie arbitrażowe stron jest nieważne. W praktyce sądowej z interpretacji takich norm Komercyjnego Sądu Arbitrażowego wynika, że w takim przypadku nie należy składać odrębnego wniosku o stwierdzenie nieważności porozumienia arbitrażowego, ponieważ porozumienie arbitrażowe stron jest nieważne (art. 1.80 lit. KC), zaś fakt nieważnej transakcji oraz skutki prawne sąd powinien ustalić *ex officio* (art. 1.78 ust. 5 lit. KC).

Spory, które mogą być przekazane do rozpoznania w postępowaniu arbitrażowym

Artykuł 2 ust. 2 Konwencji nowojorskiej oraz art. 2.9 ust. 1 ustawy o arbitrażu komercyjnym przewidują presumpcję podlegania rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym,

¹⁷ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 5.3.2007 r. w sprawie cywilnej *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija* przeciwko spółce belgijskiej „*Hydro Soil Services NV*”, sprawa Nr 3K-3-62/2007; orz. z 10.2.2009 r. w sprawie cywilnej *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija* przeciwko *UAB „Garant”*, sprawa Nr 3K-3-42/2009.

¹⁸ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 17.3.2008 r. w sprawie cywilnej *UAB „Geltonasis laivas”* przeciwko *Coface Austria Kreditversicherung AG*, sprawa Nr 3K-3-167/2008.

¹⁹ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 10.2.2009 r. w sprawie cywilnej *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija* przeciwko *UAB „Garant”*, sprawa Nr 3K-3-42/2009.

²⁰ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 1.12.2009 r. w sprawie cywilnej *UAB „VICI logistika”* przeciwko *Kauno laisvosios ekonominės zonos valdymo UAB*, *UAB „FEZ Developments Ltd.”*, *AB „Axis Industrines”*, sprawa Nr 3K-3-545/2009.

tj. jeżeli strony ustalą rozstrzygnięcie sporu przez sąd arbitrażowy, uznaje się, że spór podlega rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym. Artykuł 11 ustawy o arbitrażu komercyjnym ustala listę sporów niepodlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym. Spory są zaliczane do niepodlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym według dwóch kryteriów: rodzaju sporu (*ratione materiae*) oraz podmiotu sporu (*ratione personae*). Rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym pod względem rodzaju sporu *inter alia* nie podlegają spory wynikające ze stosunku konstytucyjnego, pracy, stosunku rodzinnego, administracyjnego, a także spory związane z konkurencją, patentami, znakami towarowymi i usługowymi, upadłością oraz spory wynikające z umów konsumpcyjnych (art. 11 ust. 1 ustawy o arbitrażu komercyjnym). Litewski Sąd Najwyższy nieraz ustalał, że postanowienia art. 11 ustawy o arbitrażu komercyjnym dotyczące sporów niepodlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, mają charakter imperatywny oraz sąd, rozstrzygając kwestię ważności porozumienia lub klauzuli arbitrażowej powinien upewnić się, czy spór jest rozstrzygany przez sąd arbitrażowy. Szczegółowa lista sporów podlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, wymieniona w art. 11 ustawy o arbitrażu komercyjnym, pozwala stwierdzić, że obecnie litewska jurysprudencja kurczowo trzyma się stanowiska dotyczącego ewentualnej możliwości rozpoznania sporu w postępowaniu arbitrażowym. Zarówno wśród naukowców, jak i prawników praktykujących powstają dyskusje, czy ta lista nie jest zbyt długa, ponieważ sąd arbitrażowy mógłby również rozpatrywać część sporów z niniejszej listy. Ostatnio pojawia się tendencja poszerzenia listy sporów podlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym²¹. Obecnie rozpatrywana nowa redakcja projektu²² ustawy zmieniającej ustawę o arbitrażu komercyjnym dąży do skrócenia listy sporów niepodlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, tj. zostają wyeliminowane spory związane z upadłością, poszczególne wyjątki dopuszcza się w sporach dotyczących stosunku pracy, konkurencji oraz w sporach wynikających z umów konsumenckich.

Litewski Sąd Najwyższy stwierdził, że rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym podlegają spory dotyczące wykonania umowy o wykonawstwo, jeżeli niniejsza umowa dotyczy zamówienia publicznego²³. Jednakże w okresie późniejszym, podczas rozpatrywania sprawy dotyczącej podwyższenia wartości umowy o wykonawstwo, powstała dyskusja na temat tego, czy spory związane z zamówieniem publicznym mogą być przydzielane do kompetencji arbitrażu. Zgodnie z ustawą o zamówieniach publicznych Republiki Litewskiej wszystkie spory są zaliczane do kompetencji sądów, tj. są rozstrzygane przez sąd okręgowy jako sąd I instancji oraz z powodu specyfiki niniejszego stosunku dotyczą ochrony porządku publicznego, a więc w rozpatrywanej sprawie w przypadku podwyższenia ceny robót budowlanych ustalonej w przetargu mogą być naruszone zasady zamówień

²¹ E.A. Schwartz, *The Domain of Arbitration and Issues of Arbitrability*, 149 psl., *The View from the ICC 1993*.

²² Projekt ustawy zmieniającej ustawę o arbitrażu komercyjnym z 28.4.2010 r., Nr XIP-1985; http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=370835&p_query=&p_tr2=

²³ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 16.3.2010 r. w sprawie cywilnej *Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra* przeciwko *AB „Požeminiai darbai”, WTE Wassertchnik GmbH*, sprawa Nr 3K-3-116/2010.

publicznych, ponieważ cena jest merytorycznym warunkiem umowy z zamawiającym, ponadto uważa się, że postępowanie o udzielenie zamówienia publicznego nie zostało jeszcze zakończone, gdyż nie uzyskano zgody Komisji ds. Zamówień Publicznych. Inne stanowisko w tej kwestii głosi, że niniejszy spór nie dotyczy postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, którego prawomocność została zbadana w trybie sądowym, lecz odnosi się do realizacji umowy o wykonawstwo robót budowlanych. Akty prawne nie przewidują imperatywnego zakazu rozpatrywania niniejszego sporu w postępowaniu arbitrażowym, ponieważ zarówno Dział V ustawy o zamówieniach publicznych, jak i dyrektywa UE Nr 2007/66 obejmują spory powstałe do momentu zawarcia umowy z zamawiającym, z wyłączeniem poszczególnych wyjątków. Stąd można twierdzić, że kryterium charakterystyczne dla umowy z zamawiającym klasyfikujące spory związane z zamówieniami publicznymi na dopuszczalne oraz niedopuszczalne do rozpoznania w postępowaniu arbitrażowym jest następujące: spory powstałe do momentu zawarcia umowy, dotyczące przebiegu postępowania o udzielenie zamówienia publicznego oraz z nim związanej bezprawnie zawartej umowy – nie podlegają rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, zaś po zawarciu umowy – podlegają, co również byłoby zgodne z treścią art. 7 ustawy o zamówieniach publicznych, z której wynika, że postępowanie o udzielenie zamówienia publicznego zostaje zakończone po zawarciu umowy z zamawiającym. Sąd kasacyjny podczas interpretacji oraz stosowania przepisów powinien przewidzieć przypadki, w których spory wynikające z zamówień publicznych mogą podlegać rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, np. w sprawie rozliczeń wynikających z umowy o wykonawstwo, w sprawie jakości robót, bez zmiany warunków umowy. Uważa się, że takie orzeczenie sądu arbitrażowego mogłoby być uchylone, jako sprzeczne z porządkiem publicznym (art. 37 ust. 5 pkt 2 ustawy o arbitrażu komercyjnym).

Kolegium Sędziów Litewskiego Sądu Najwyższego w poszerzonym składzie, wypowiadając się na temat art. 11 ust. 2 ustawy o arbitrażu komercyjnym oraz w sprawie rozpoznania sporów wynikających z zamówień publicznych w postępowaniu arbitrażowym ustaliło, że zmianę umowy z zamawiającym, jako takiej (bez rozpoznania jej ważności), zalicza się do zakresu regulacji prawnej w specjalnej ustawie – ustawie o zamówieniach publicznych (dalej: lit. ZamPublU), dla której ustawodawca ustalił szczególne cele oraz środki do ich osiągnięcia. Spór dotyczący zmiany umowy z zamawiającym jest zaliczany do sporów z zakresu postępowań przetargowych, dla których lit. ZamPublU ustala obowiązkową jurysdykcję sądową. W oparciu o wyszczególnione argumenty sąd kasacyjny orzekł, że uprawnienia sądu arbitrażowego zarówno w świetle prawa narodowego, jak i unijnego dorównują uprawnieniom sądów oraz że działalność sądów arbitrażowych jest skierowana jedynie na rozwiązanie nieporozumień stron wynikających ze stosunku prawnego. Stąd rozpoznanie sporu dotyczącego zmiany umowy z zamawiającym w postępowaniu arbitrażowym może wpływać na to, że nie zostaną osiągnięte wszystkie cele ustalone przez ustawodawcę w ZamPublU, zainteresowanie społeczeństwa niniejszymi stosunkami będzie zbyt ograniczone (np. z powodu poufności orzeczenia sądu arbitrażowego), zaś ochrona praw dostawców byłaby bezskuteczna *de minimis* z powodu braku możliwości wystąpienia do Sądu Sprawiedliwości w celu uzyskania orzeczenia prejudykacyjnego.

Litewski Sąd Najwyższy wywnioskował, że spór stron dotyczący zmiany ceny umowy z zamawiającym nie podlega rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, takiego typu nieporozumienia są rozstrzygane jedynie przez sąd.

Wspomniano, że drugim kryterium sporów niepodlegających rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym jest podmiot sporu (*ratione personae*). W praktyce sądu kasacyjnego pojawia się pytanie dotyczące stosowania oraz interpretacji prawa, czy osoby fizyczne mogą ustalić przekazanie sporu do rozpoznania w postępowaniu arbitrażowym. Litewski Sąd Najwyższy wskazał, że art. 11 ust. 2 ustawy o arbitrażu komercyjnym wyszczególnia podmioty, których spory nie podlegają rozpoznaniu w postępowaniu arbitrażowym, jednakże brak ustalenia przekazania sporu, którego jedną ze stron jest osoba fizyczna, do arbitrażu ubezpieczeniowego. Ponadto zaznaczył, że arbitraż to sposób rozwiązywania sporu, gdy osoby fizyczne lub prawne w oparciu o wzajemne porozumienie w celu rozstrzygnięcia sporu zwracają lub zobowiązują się zwrócić nie do sądu państwowego, lecz do osoby lub osób trzecich mianowanych na mocy porozumienia lub w trybie ustawowym (art. 2 ustawy o arbitrażu komercyjnym). Należy zaznaczyć, że litewska ustawa o arbitrażu komercyjnym została przygotowana na podstawie wzorcowej ustawy o arbitrażu międzynarodowym UNCITRAL, zawierającej dokument przygotowawczy (franc. *travaux preparatoires*), w którym stronami porozumienia arbitrażowego są osoby fizyczne i prawne (*Working papers submitted to the Working Group on International Contract Practices at its fourth session*, Wiena, 4–15 October 1982). A więc sąd kasacyjny stwierdził, że osoby fizyczne mogą ustalić przekazanie sporu do rozpoznania w postępowaniu arbitrażowym, jeżeli takie porozumienie spełnia inne warunki porozumienia arbitrażowego ustalone w ustawie o arbitrażu komercyjnym²⁴.

W praktyce sądu kasacyjnego pojawiły się innego rodzaju problemy związane z zastosowaniem oraz interpretacją art. 11 ust. 2 ustawy o arbitrażu komercyjnym Republiki Litewskiej niedopuszczającej do rozpoznania w trybie arbitrażowym sporów, w których jedną ze stron są spółki, urzędy lub organizacje państwowe lub samorządowe, z wyjątkiem Banku Litewskiego, zaś do zawarcia niniejszego porozumienia brak jest uprzedniej zgody założyciela niniejszej spółki, urzędu lub organizacji. W taki sposób ustawa przewiduje ograniczenie zdolności litewskiej państwowej lub samorządowej osoby prawnej do czynności prawnych, ponieważ taka osoba prawna bez uprzedniej zgody swojego założyciela nie jest uprawniona do zawarcia porozumienia arbitrażowego, o którym mowa, a więc spory stron zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy o arbitrażu sądowym nie mogą być przekazane do rozpoznania w trybie arbitrażowym. Taka regulacja nasuwa pytanie, czy wymagana zgoda założyciela jest uzasadniona, czy nie należałoby ograniczyć takiego postanowienia w celu wyłączenia możliwości państwa oraz samorządów, a także ich instytucji nieuczciwego korzystania z przepisów państwowych. Artykuł 1.23 lit. KC przewiduje zasadę, że zdolność cywilnoprawna jednostek państwowych oraz samorządowych ustala się zgodnie z prawem narodowym, tj. nie dopuszcza się żadnych wyjątków nawet w tych przypadkach, gdy poszczególne instytucje mogą zawrzeć porozumienie arbitrażowe zgodnie

²⁴ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 6.4.2007 r. w sprawie cywilnej wytoczonej przez powódkę *L. Kasperavičienė* przeciwko *AB SEB Vilniaus bankas*, sprawa Nr 3K-3-156/2007.

z prawem państwa, w którym niniejsze porozumienie zostaje zawarte, zaś inna strona porozumienia arbitrażowego nie wiedziała lub nie mogła obiektywnie wiedzieć o ograniczeniach stosowanych dla pierwszej strony zgodnie z prawem państwa pierwszej strony. Ponieważ samorządy oraz ich instytucje posiadają ograniczone możliwości zawarcia porozumienia arbitrażowego, zaś te, które już zawarły oraz przewidywały ujemne skutki porozumienia arbitrażowego (po dokonaniu oceny nieprzychylności orzeczenia arbitrażowego), mogą kwestionować zawarcie porozumienia arbitrażowego poprzez wskazanie przepisów narodowych, np. że nie zostało wydane zezwolenie. Czy taka regulacja nie narusza interesów oraz prawnych oczekiwań innej strony, a także nie powoduje braku równości? Niniejsza norma ustawowa podlega krytyce²⁵ oraz uważa się, że ograniczenie takiego prawa uzasadnione jedynie faktem, że stroną sporu jest państwowa lub publiczna osoba prawna, jest bezzasadne, ponieważ koliduje z zasadą równości osób prawnych uczestniczących w prywatnym stosunku prawnym, taki wymóg utrudnia postępowanie zawarcia porozumienia arbitrażowego oraz zapewnia osobom przewidzianym w ustawie możliwość odraczania orzeczenia sądu arbitrażowego, inicjowania uchylecia orzeczenia arbitrażowego, twierdząc, że nie doszło do porozumienia lub że nie spełnia ono wymogów dotyczących formy. Takie stwierdzenia można potwierdzić na mocy przykładów z praktyki sądowej. Dla ukształtowania się praktyki sądowej ważne jest udokumentowanie takiego porozumienia, ponieważ w ustawie o arbitrażu komercyjnym Republiki Litewskiej brak ustalenia formy, w jakiej może być wyrażona zgoda założyciela spółki państwowej w sprawie zawarcia porozumienia arbitrażowego. Sąd kasacyjny stwierdził, że taka zgoda może być słowna, pisemna lub wyrażona czynnościami konkludentnymi²⁶. Niniejszy wniosek był uzasadniony tym, że doktryna oraz praktyka arbitrażu międzynarodowego trzyma się stanowiska, że w przypadku pojawienia się obaw dotyczących istnienia lub ważności porozumienia arbitrażowego, obawy są rozstrzygane na rzecz ważności porozumienia arbitrażowego, tj. stosuje się zasadę *in favor contractus*. Fakt, że państwowa osoba prawna nieuczciwie korzystała z zakazu ustalonego w art. 11 ust. 2 ustawy, potwierdzają również okoliczności ustalone podczas prowadzenia sprawy, tj. zawarta pomiędzy stronami umowa o wykonawstwo, która przewiduje klauzulę arbitrażową, ustaloną 28.2.1997 r., niniejsza umowa była wykonywana, oraz do 1.8.2005 r., gdy VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija złożyła w sądzie powództwo w sprawie pokrycia strat wynikających z umowy o wykonawstwo, strony nie miały obaw co do prawomocności oraz ważności klauzuli arbitrażowej przewidzianej w niniejszej umowie. O wykonywaniu umowy o wykonawstwo założyciel przedsiębiorstwa państwowego – Ministerstwa Komunikacji – został powiadomiony, stąd kolegium sędziów uważało, że w tym przypadku istnieje wystarczająca liczba dowodów na to, że zgoda została wyrażona czynnościami konkludentnymi. W innej sprawie powyższa spółka również dążyła do uznania porozumienia arbitrażowego w kwestii

²⁵ E. Zemblytė, Valstybės ir viešosios teisės juridinių asmenų teisė sudaryti arbitražinį susitarimą pagal Lietuvos ir užsienio teisę, Teisė 2011, s. 79.

²⁶ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 5.3.2007 r. w sprawie cywilnej VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija przeciwko spółce belgijskiej „Hydro Soil Services NV”, sprawa Nr 3K-3-62/2007; orz. z 16.3.2010 r. w sprawie cywilnej Aplinkos apsaugos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra przeciwko AB „Požeminiai darbai”, WTE Wassertchnik GmbH, sprawa Nr 3K-3-116/2010.

uprzedniej zgody założyciela, jednakże sąd ustalił, że istniała zgoda Ministerstwa Komunikacji na postępowanie arbitrażowe²⁷, co potwierdza wniosek, że niniejsze postanowienie ustawy zapewnia państwowym oraz samorządowym osobom prawnym możliwość nadużywania swoich uprawnień oraz narusza zasadę równości w prywatnych stosunkach osób prawnych. Pomimo że ostatnio toczy się dyskusja na temat tego, że praktyka sądowa jest bezzasadna oraz że uprzedniego porozumienia nie można uzasadniać czynnościami konkludentnymi, ponieważ wymagana jest uprzednia i pisemna forma, to jednak dąży się do rezygnacji z liberalnego poglądu w sprawie wymogów dotyczących formy porozumienia arbitrażowego. Stąd na tle niniejszych dyskusji zasadnie rezygnuje się z niniejszego postanowienia w art. 12 nowej redakcji ustawy o arbitrażu komercyjnym.

Co prawda warto zaznaczyć, że rząd Republiki Litewskiej lub uprawniona przez niego instytucja państwowa, zgodnie z art. 11 ust. 3 ustawy o arbitrażu komercyjnym, w ogólnym trybie może zawrzeć porozumienie arbitrażowe w sprawie sporów związanych z umowami handlowo-gospodarczymi zawartymi przez rząd lub uprawnioną przez niego instytucję.

Uznawanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych oraz zezwolenie na ich wykonanie w praktyce sądowej

W niniejszej części artykułu zostaną również poruszone aktualne kwestie dotyczące zagranicznych orzeczeń sądowych oraz ich uznawania w praktyce sądowej.

Wypowiadając się w sprawie stosowania oraz wykonania zagranicznych orzeczeń sądowych, należy zaznaczyć, że po przeanalizowaniu praktyki sądowej można wywnioskować, iż większość wniosków o uznanie oraz zezwolenie na wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych jest uznawanych, z kolei odrzuca się sprzeciwy pozwanych na nieuznanie orzeczeń, o których mowa, w przypadku nienależytego stosowania oraz interpretacji postanowień Konwencji nowojorskiej. Obecnie warto nadmienić, że do litewskich sądów wpływa stosunkowo niewiele wniosków o uznanie oraz zezwolenie na wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych, stąd można twierdzić, że Litewski Sąd Najwyższy rzadko rozstrzyga niniejsze kwestie, przez co praktyka ta jest jeszcze na etapie kształtowania się.

Stąd czasami spotyka się rozbieżności w praktyce stosowania i interpretacji prawa, co zasadnie jest krytykowane. Fakt, że wydawanie wyroków przez sąd kasacyjny jest rzadkie, potwierdza liczba spraw o uznanie zagranicznych orzeczeń sądowych rozpoznana przez Litewski Sąd Najwyższy, tj. w okresie ostatnich 10 lat rozpatrzono 21 skarg kasacyjnych związanych z uznaniem oraz zezwoleniem na wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych.

Praktyka sądu kasacyjnego konsekwentnie rozwija postanowienie, że w przypadku rozważania kwestii dotyczących uznania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego spór nie zostaje rozpoznany merytorycznie oraz nie przeprowadza się badania mającego na celu wykrycie, czy orzeczenie arbitrażowe jest prawne i zasadne, postępowanie w sprawie

²⁷ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 10.2.2009 r. w sprawie cywilnej *VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija* przeciwko *UAB „Garant”*, sprawa Nr 3K-3-42/2009.

uznania oznacza jedynie zbadanie istnienia lub nieobecności podstaw odmowy uznania, ustalonych w art. V Konwencji²⁸, ponadto pozwany powinien udowodnić istnienie podstaw sformułowanych w art. V ust. 1 pkt a–e, na podstawie których można odmówić uznania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego²⁹. Tymczasem sąd, decydując o uznaniu orzeczenia arbitrażowego, powinien sprawdzić podstawę ustaloną w art. V ust. 2 Konwencji, *ex officio* – w każdym wypadku, bez względu na to, czy pozwany (dłużnik) opiera się na niej, czy też nie. Czyli sąd powinien ustalić, czy zgodnie z art. V ust. 2 pkt a Konwencji podstawa do odmowy uznania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego koliduje z porządkiem publicznym kraju, występującego o uznanie. Także sąd powinien ustalić, czy art. V ust. 2 pkt b nie przewiduje również innego przypadku, w którym państwo może odmówić uznania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego. Takie przypadki obejmują: jeżeli orzeczenie to zostało przyjęte w sprawie sporu, który nie jest przewidziany w porozumieniu arbitrażowym lub którego nie obejmuje umowa o porozumienie arbitrażowe czy klauzulę arbitrażową, bądź jeżeli niniejsze orzeczenie zawiera postanowienia w kwestiach nieprzewidzianych w porozumieniu arbitrażowym lub klauzulą w umowie³⁰. Sąd kasacyjny przestrzega postanowienia o niedopuszczeniu odmowy uznania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego zgodnie z art. V ust. 1 pkt d Konwencji nowojorskiej, jeżeli

²⁸ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 21.2.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę UAB „Trest Krivorižstalkonstrukcija” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia Międzynarodowego Komeracyjnego Sądu Arbitrażowego przy Ukraińskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-222/2001; orz. z 14.5.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę prywatną „Marketing servis” o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Komeracyjnego Sądu Arbitrażowego przy Ukraińskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-566/2001; orz. z 26.2.2003 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę państwowe stowarzyszenie gospodarstwa leśnego w Czernigowie „Czernygoves” o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Komeracyjnego Sądu Arbitrażowego przy Ukraińskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-278/2003; orz. z 7.3.2006 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę zarejestrowaną na Cyprze *Duke Investment Ltd.* o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego w Londynie (LCIA), sprawa Nr 3K-7-179/2006.

²⁹ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 5.2.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę UAB „VI BellesEksport” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Białoruskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-150/2001; orz. z 21.2.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę UAB „Trest Krivorižstalkonstrukcija” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia Międzynarodowego Komeracyjnego Sądu Arbitrażowego przy Ukraińskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-222/2001; orz. z 14.5.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę prywatną „Marketing servis” o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Komeracyjnego Sądu Arbitrażowego przy Ukraińskiej Izbie Handlowo-Przemysłowej, sprawa Nr 3K-3-566/2001; orz. z 8.9.2003 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę prywatną „Jusimi Corporation” o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Sądu Arbitrażowego Zarządu Arbitrażu Komeracyjnego w Korei, sprawa Nr 3K-3-2/2003.

³⁰ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 21.1.2002 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę szwajcarską „Apatit Fertilizers S.A.” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia prezesa Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Izbie Handlowo-Przemysłowej Rosyjskiej Federacji, sprawa Nr 3K-3-145/2002; orz. kolegium sędziów w poszerzonym składzie z 16.12.2004 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę AS „Pareks banka” o uznanie i zezwolenie na wykonanie na terenie Republiki Łotewskiej orzeczenia Międzynarodowego Sądu Trzecich w Rydze, sprawa Nr 3K-7-552/2004.

pozwany zaprzecza uznaniu, ponieważ orzeczenie arbitrażowe odbiega od materialnych norm państwa, w którym zapada orzeczenie arbitrażowe³¹ oraz szeregiem innych kwestii dotyczących stosowania Konwencji nowojorskiej.

Jednakże w poszczególnych przypadkach praktyka sądu kasacyjnego została oceniona jako naruszająca zasadę autonomii arbitrażu – zawieszająca uznanie oraz zezwolenie na wykonanie orzeczeń arbitrażowych w oparciu o ogólne postanowienia KPC, co tłumaczono tym, że KPC jest aktem prawnym kodyfikującym normy procesowe, które należy stosować oraz interpretować systematycznie. Artykuł 812 ust. 4 KPC ustala, że sprawa dotycząca uznania oraz wykonania zagranicznego orzeczenia arbitrażowego zostaje zawieszona w dwóch przypadkach: jeżeli orzeczenie arbitrażowe nie jest uprawomocnione oraz w okresie odwoławczym od orzeczenia arbitrażowego. Sąd kasacyjny uważał, że niniejsza lista wyjątkowych wypadków zawieszenia sprawy nie jest ostateczna, ponieważ *mutatis mutandis* w każdym konkretnym wypadku należy stosować ogólne podstawy zawieszenia sprawy ustalone w art. 163, 164 KPC, stąd wobec niniejszej sprawy stosuje się jedną z podstawowych obowiązkowych podstaw zawieszenia sprawy przewidzianych w art. 163 ust. 1 pkt 3 KPC, tj. do momentu zakończenia rozpoznania następnej sprawy cywilnej. Kolegium Sędziów uważało, że cechy rozpatrywania spraw związanych z uznaniem oraz zezwoleniem na wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych nie eliminują stosowania art. 163 ust. 1 pkt 3 KPC, ponieważ sprawa jest rozpatrywana zgodnie z krajowymi przepisami postępowania cywilnego. Ponieważ Konwencja nowojorska nie zakazuje zawieszenia sprawy związanej z uznaniem oraz zezwoleniem na wykonanie zagranicznych orzeczeń sądowych, sprawa została zawieszona zasadnie, takie zawieszenie nie koliduje bowiem z zobowiązaniami państwa ustalonymi w powyższej konwencji³². W jednym przypadku podczas kwestionowania umowy pożyczki część dotycząca klauzuli arbitrażowej była argumentowana tym, że bez rozpoznania sprawy cywilnej dotyczącej zakwestionowania części umowy pożyczki nie można formułować jednoznacznych wniosków o tym, że orzeczenie arbitrażowe, które ma być uznane, nie koliduje z porządkiem publicznym na Litwie, a także w kwestiach kompetencji arbitrażu zagranicznego do rozwiązania sporu. W innym przypadku częścią składową przedmiotu powództwa było również żądanie stwierdzenia

³¹ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 18.4.2001 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę *AB Dimitrogradovo autoagregatų gamykla* o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Izbie Handlowo-Przemysłowej Rosyjskiej Federacji, sprawa Nr 3K-3-460/2001.

³² Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 16.12.2004 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę *AS „Parekss banka”* o uznanie i zezwolenie na wykonanie na terenie Republiki Łotewskiej orzeczenia Międzynarodowego Sądu Trzecich w Rydze, sprawa Nr 3K-7-552/2004; orz. kolegium sędziów w poszerzonym składzie z 25.5.2005 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę *AB „Geonafra”* oraz *Svenska Petroleum Exploration AB* o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego przy Międzynarodowej Izbie Handlowej, sprawa Nr 3K-7-268/2005; orz. z 21.9.2005 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę *AS „Super FM”* o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Sądu Arbitrażowego Republiki Łotewskiej *ad hoc*, sprawa Nr 3K-3-411/2005; orz. kolegium sędziów w poszerzonym składzie z 7.3.2006 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę zarejestrowaną na Cyprze *Duke Investment Ltd.* o uznanie i zezwolenie na wykonanie w Republice Litewskiej orzeczenia Międzynarodowego Sądu Arbitrażowego w Londynie (LCIA), sprawa Nr 3K-7-179/2006.

nieważności postanowienia umowy założycielskiej spółki, zgodnie z którym spory wynikające z umowy założycielskiej zostają przekazane do rozpoznania niezależnej instytucji arbitrażowej, jeżeli założyciele nie dochodzą do porozumienia w sprawie instytucji rozpoznawczej. Z kolei według powoda spór związany z uprawnieniem do zarządzania, korzystania oraz dysponowania zasobami z głębin ziemi nie mógł być przekazany do rozpoznania komercyjnemu sądowi arbitrażowemu, ponieważ jest to wyłączna własność Republiki Litewskiej, pomimo że kwestię rozpoznania sporu w postępowaniu arbitrażowym rozstrzygnął arbitraż³³. Takie nie zawsze konsekwentne stosowanie oraz interpretację postanowień Konwencji nowojorskiej można byłoby uzasadnić stopniem skomplikowania oraz wyjątkowości sprawy, a także ustaleniem w sprawie wyjątkowych okoliczności, co umożliwia stosowanie oraz interpretację umów międzynarodowych w oparciu o zasadę sprawiedliwości, rozsądku oraz uczciwości (art. 3 ust. 1 KPC).

Ustawa o arbitrażu komercyjnym przewiduje imperatywne wymogi dla składu Trybunału arbitrażowego. Na przykład w każdym przypadku sąd powinien się składać z nierównej liczby arbitrów (art. 13 ust. 3 ustawy o arbitrażu komercyjnym). Oczywiście to nie powinno oraz nie może być podstawą do odmowy uznania lub zezwolenia na wykonanie zagranicznego orzeczenia arbitrażowego jedynie dlatego, że orzeczenie przyjmuje równa liczba arbitrów. Imperatywny wymóg nierównej liczby arbitrów jest dość nietypowy w praktyce arbitrażowej. Taki wymóg w litewskiej jurysdykcji jest dość kontrowersyjny oraz kategoriyczny. Ponadto, mogą pojawić się obawy co do zasadności takiego imperatywnego postanowienia. Można dyskutować na temat potrzeby takiej regulacji, dlatego ustawodawca stara się zakazać to, co jest dopuszczalne w praktyce arbitrażowej innych stron. Przecież można również dokonać wyboru równej liczby arbitrów. Mimo wszystko takie porozumienia zwykle są ważne³⁴. W celu uniknięcia sytuacji, w której postępowanie arbitrażowe utknie w martwym punkcie, decyzja jednego z arbitrów powinna być rozstrzygająca lub można uzupełniać niniejsze postanowienie poprzez wskazanie, że jeżeli strony dokonały wyboru równej liczby arbitrów, należy wybrać jeszcze jednego arbitra, aby kompetencja sądu arbitrażowego nie została uznana za nieważną *ab initio*.

Poruszając temat składu sądu arbitrażowego, sąd kasacyjny w jednej sprawie rozstrzygał kwestię uznania oraz zezwolenia na wykonanie zagranicznego orzeczenia arbitrażowego przyjętego przez jednego arbitra, chociaż klauzula arbitrażowa przewiduje, że spory stron będą przekazywane do sądu arbitrażowego utworzonego z trzech arbitrów. W tym przypadku sąd kasacyjny ustalił, że art. 5 ust. 1 pkt d Konwencji nowojorskiej oraz art. 40 ust. 1 pkt 4 ustawy o arbitrażu komercyjnym przewidują podstawę odmowy uznania orzeczenia sądu arbitrażowego³⁵.

³³ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 30.9.2008 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę Zarząd ds. Prezydenckich Republiki Białoruskiej VGPUI „Belaja Rus” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia arbitrażowego, sprawa Nr 3K-3-443/2008.

³⁴ A. Redfern, M. Hunter, *Law and Practice of International Commercial Arbitration*, London 2004, s. 185.

³⁵ Orz. Litewskiego Sądu Najwyższego z 8.7.2011 r. w sprawie cywilnej na podstawie wniosku złożonego przez wnioskodawcę spółkę łotewską SIA „Bolderaja Ltd.” o uznanie i zezwolenie na wykonanie orzeczenia sądu arbitrażowego, sprawa Nr 3K-3-323/2011.

Wnioski

Po przeanalizowaniu obecnej praktyki sądu kasacyjnego nasuwa się wniosek, że kształtująca się praktyka Litewskiego Sądu Najwyższego w uznawaniu oraz zezwoleniu na wykonanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych dorównuje tendencji innych krajów dążących do liberalizacji stosowania oraz interpretacji Konwencji nowojorskiej, zaś jej rozwój jest kontynuowany. Litewski Sąd Najwyższy poprzez rozpatrywanie spraw dotyczących stwierdzenia nieważności orzeczeń arbitrażowych oraz uznania i zezwolenia na wykonanie zagranicznych orzeczeń arbitrażowych dąży do zapewnienia jednakowej interpretacji oraz stosowania prawa w kraju, a także rozwoju prawa, tym samym zapewniając przestrzeganie zasad autonomii i niezależności arbitrażu w praktyce sądowej.

A więc w dość nielicznej oraz wciąż rozwijającej się praktyce Litewskiego Sądu Najwyższego interpretacja unieważniania orzeczeń arbitrażowych oraz podstaw uznawania i zezwolenia na wykonanie orzeczeń arbitrażowych jest niebezpiecznie poszerzona. Ustalono określoną równowagę pomiędzy prawnie uzasadnionym interesem posiadania możliwości zweryfikowania orzeczenia arbitrażowego w przypadku pojawienia się obaw co do aspektów rozpoznawania sporu w postępowaniu arbitrażowym oraz tym samym uniknięcia zakwestionowania zalet arbitrażu oraz pomniejszenia atrakcyjności sposobu rozpoznania sporu. Zbyt duża liczba orzeczeń arbitrażowych rozpoznawanych w trybie sądowym może zniwelować takie cechy arbitrażu, jak prędkość postępowania, poufność, sfinalizowanie orzeczenia. Rozpoznawanie sporów w sądzie arbitrażowym byłoby bezsensowne. Ponadto zwiększyłyby się obciążenie sądów – strony częściej decydowałyby się na rozstrzygnięcie sporów w sądzie w celu uniknięcia dodatkowego kroku – rozpoznawania sporu w sądzie arbitrażowym. Litewski Sąd Najwyższy podczas kształtowania praktyki przychylny dla instytucji arbitrażu zapewnia stronom realną możliwość, na podstawach przewidzianych w aktach prawnych, by wykorzystać prywatny sposób rozstrzygnięcia sporów, oraz zachęca do posiadania większego zaufania do nowoczesnego litewskiego systemu prawnego i sądu arbitrażowego, jako alternatywnego systemu rozwiązywania sporów i przyciąga inwestorów zagranicznych.

ABSTRACT

This article discusses the case law of the Supreme Court of Lithuania regarding arguable aspects of arbitration. By means of analysis of the practice of the Supreme Court of Lithuania, this article aims to establish whether the arbitration friendly approach is being adopted that would give the parties a real opportunity, providing that the conditions in the legal acts are satisfied, to refer to arbitration and build confidence in more modern Lithuanian judicial system, and attract foreign investment.

In the first chapter, the work provides the analysis of competence of Lithuanian courts in arbitration proceedings.

Next chapter of the article presents the means of the Supreme Court of Lithuania by which it influences practice of an arbitration institution, forms unified interpretation and implementation of laws regarding recognition and enforcement of foreign arbitration

awards, annulment of arbitration awards and establishes whether the court of arbitration has jurisdiction over certain cases.

Further, this article discusses trends in Lithuanian court case law related to arbitration.

Next, the courts' analysis in the core cases regarding arguable aspects of arbitrability is provided.

The last chapter discusses Lithuanian court case law regarding recognition and enforcement of foreign arbitration awards.

By way of conclusion, the current practice of the Supreme Court of Lithuania regarding recognition and enforcement of foreign arbitration awards is oriented towards liberalisation of interpretation and application of the New York Convention.